

Kutatásmódszertan

10. Perspektivizmus: a kísérletezés megújítása

Modulok áttekintése

- **Mérlegen a kísérletezés**
- A tudásról és a tudományos elméletekről
- **Perspektivizmus – logikai empirizmus**
- **Perspektivista kutatási programok**
- Példa perspektivista kutatásokra

➤ HÁZI FELADAT

2006.08.29.

Kutatásmódszertan: szociálpszichológia

2

Mérlegen a kísérletezés

A kísérletezés erősségei–gyengéi
Sajátos előfeltevései

10 • A KÍSÉRLETEZÉS

○ A kísérletezés erősségei–gyengéi

☞ *Ismételjük át, mik a kísérletezés erősségei–gyengéi?*

<p><i>Más?</i></p> <p>Könnyű megismételni</p> <p>Egyes hatások elkülönítése</p> <p>Ok-okozati következtetések</p> <p style="text-align: center;">Erősségek</p>	<p><i>Más?</i></p> <p>Mesterségesség</p> <p>A jelenségek „elaprózása”</p> <p>Általánosítás nehézsége</p> <p style="text-align: center;">Gyenge pontok</p>
---	--

2006.08.29. Kutatásmódszertan: szociálpszichológia 4

10 • A KÍSÉRLETEZÉS

○ Sajátos előfeltevései

☞ *Mik a kísérleti módszer már ismert előfeltevései?*

- ▶ Ok-okozati viszonyok logikája érvényes a társas világban is.

$A \rightarrow B$ $A \begin{cases} \rightarrow B \\ \rightarrow C \end{cases}$ $\begin{matrix} A \\ B \end{matrix} \rightarrow C$ $\begin{matrix} C \\ \downarrow \\ A \rightarrow B \end{matrix}$ $A \rightarrow B \rightarrow C$

- ▶ Empirikus úton – a „valósággal” szembesítve ellenőrizhetjük az elméleteinket.

▶ TUDÁSRÓL, ELMÉLETEKRŐL

2006.08.29. Kutatásmódszertan: szociálpszichológia 5

○ Perspektivizmus – logikai empirizmus

A tudományos módszerek története
 A logikai empirista alapállása
 A perspektivista alapállása

2006.08.29. Kutatásmódszertan: szociálpszichológia 6

10 • LOGIKAI EMPÍRICIZMUSHOZ

○ A tudományos módszerek története

↳ *Mikor fogalmazódott meg az első tudományos elmélet?*

- ▶ **Dogmatizmus:** elmélet érvénye a már elfogadott állításokkal egybevetve.
- ▶ **Racionalizmus:** levezethető-e előre meghatározott posztulátumokból (dedukció).
- ▶ **Pozitivizmus:** A pozitívista az egyestől halad az általános felé (indukció).
- ▶ **Logikai empirizmus:** A falszifikálás módszerében ötvözi a racionalista dedukciót és a pozitívista indukciót (hipotetikus-deduktív elméletek).

2006.08.29. Kutatásmódszertan: szociálpszichológia 7

10 • LOGIKAI EMPÍRICIZMUSHOZ

○ A logikai empirista alapállása

- ▶ Kiindulópontja egy meglévő, rögzített elmélet, mely irányítja az empirikus kutatást.
- ▶ Alternatív álló hipotézisek közül (legfeljebb egy igaz).
- ▶ Az elméletet empirikus úton szembesíti a megfigyeléseivel.
- ▶ Az a jó elmélet, mely elméletileg bizonyulhat hamisnak is, de mégsem sikerül cáfolni (falszifikáció).

2006.08.29. Kutatásmódszertan: szociálpszichológia 8

10 • LOGIKAI EMPÍRICIZMUSHOZ

○ A perspektivista alapállása

- ▶ A hipotézis több elméletre visszavezethető.
- ▶ Az ellenkező hipotézist is rögzíti a háttéréül szolgáló elméletekkel együtt.
- ▶ Minden állítás csak bizonyos kontextusban igaz: megkeresi ezt a kontextust.
- ▶ Az empirikus szembesítés nem egyes kísérletekben, hanem kutatási programokban valósul meg.
- ▶ Az empirikus ellenőrzés továbbviszi a kreatív folyamatot, nem lezárja azt.

2006.08.29. Kutatásmódszertan: szociálpszichológia 9

Perspektivista kutatási programok

Kutatási programok tervezésének elvei
A perspektivista kutatási háló
Egy példa: a bulímia és az apa

Kutatási programok tervezésének elvei

- ▶ Jobban kiaknázzuk a gondolat kísérletek és az elővizsgálatok lehetőségeit.
- ▶ Az eredeti összefüggés teljes tartalmát kibontjuk különböző kontextusokban és közvetítő folyamatok mellett.
- ▶ Több, összefüggő kísérlet segít megküzdeni a komplexitással.
- ▶ Leghatékonyabb, ha elsőként egy erősen leszűkített kísérlettel indulunk el, DE az előzetesen azonosított sok változóból szisztematikusan választjuk ki a néhány megvizsgálandót.

A perspektivista kutatási háló

- ▶ Maga McGuire készített egy kitölthető munkafüzetet, amiben egy perspektivista kutatás el lehet készíteni.
- ↳ *Nézzük meg kisebb csoportokban ezeket a lapokat!*
- ↳ *Milyen lépései vannak ezek alapján a tervezésnek?*
- ↳ *Az alábbi példát próbáljuk meg beleilleszteni a kutatás tervezésének általános sémájába!*

Egy példa: a bulímia és az apa

- ☉ **Mitől függ a serdülőkori bulímia? Kiket érint? (Ez a két kérdés ugyanaz?)**

Hipotézis: A serdülőkori bulímia pozitív kapcsolatban áll azzal, mennyire volt távolságtartó az apa.

Egy példa: a bulímia és az apa

- ▶ **A változók jelentésének feltárása:** „hajlam a bulimiára”, „apai távolságtartás”
- ▶ **A változók közötti összefüggés többféle formája:** „Minél távolságtartóbb az apa annál valószínűbb, hogy a serdülő bulimiás lesz” vagy „A távolságtartó apáknak nagyobb arányban vannak bulimiás serdülő gyermekei.”
- ▶ **A feltételezett összefüggés határai (interakciók):** a serdülő gyermek neme, anyai távolságtartás, adott szociokulturális helyzet stb.

▶ PÉLDA

Házi feladat

- ☉ *Keressünk olyan hipotézist, melynek az ellenkezője is levezethető a standard szociálpszichológiai elméletekből!*
- ☉ *Nézzük meg, hogy milyen közvetítő változó, milyen kontextuális tényező játszhatott közre?*
- ☉ *A példáját és a rövid elemzését tölts fel mindenki, s nézzük meg, hogy voltak-e hasonlóságok-eltérések a példákban.*

fnoodle.etr.elte.hu

10

Alap olvasmányok

Mérlegen a kísérletezés
 Szokolszky Á. (2004) A stratégiák és módszerek áttekintése. In *Kutatómunka a pszichológiában*. Budapest: Osiris Kiadó. 514-529.

A tudásról, tudományos elméletekről
 Szokolszky Á. (2004) A tudományról kialakult kép változásai. In *Kutatómunka a pszichológiában*. Budapest: Osiris Kiadó. 25-38.

Perspektivizmus – logikai empiricizmus
 McGuire, W.J. (2001) Hogyan vált az empirikus szembesítés az érvényesség kritériumává? A perspektivizmus viszonya a logikai empiricizmushoz: kiterjesztés és új irányok In *Makacs nézetek és a meggyőzés dinamikája*. Budapest: Osiris Kiadó. 428-440.

Perspektivista kutatási programok
 McGuire, W.J. (2001) Kutatási programok stratégiai tervezése. In *Makacs nézetek és a meggyőzés dinamikája*. Budapest: Osiris Kiadó. 441-465.

Példa perspektivista kutatásokra
 Jost, J. T. (2003) *Önalátetés a társadalomban: a rendszerigazolás pszichológiája*. Budapest: Osiris Kiadó.

2006.08.29. Kutatásmódszertan: szociálpszichológia 16

Vége

Készült: ELTE PPK
 Pszichológiai Intézetében
moodle.etr.elte.hu

A tudásról és a tudományos elméletekről

A tudás mint téves reprezentáció
 Milyen a jó elmélet: Belső kritériumok?
 Külső kritériumok?

10 • A TUDÁSROL

○ A tudás mint téves reprezentáció

A tudás:

- ▶ olyan képességek, melyekkel nyomon tudjuk követni és rendszerezni önmaguk és környezetük változó állapotait
- ▶ nagy energiát igényel, ezért ritka
- ▶ erősen szelektív, tehát szükségszerűen téves (*alulreprezentáció, felülreprezentáció, téves reprezentáció*)
- ▶ bár a tudományos tudás is szükségképpen téves, elhanyagolása rosszabb eredményre vezetne (pl. tudományt használó kultúrák sikere)

2006.08.29. 19
Kutatásmódszertan: szociálpszichológia

10 • A TUDÁSROL

○ Milyen a jó elmélet? Belső kritériumok

☞ *Melyik szociálpszichológiai elmélet tetszik a leginkább? Miért?*

Belső kritériumok:

- ▶ ellentmondásmentes – ellentmondó (tézis-antitézis)
- ▶ újszerű – magától értetődő
- ▶ takarékos – túlzó
- ▶ elegáns
- ▶ aforisztikus, ékesszóló stílus

2006.08.29. 20
Kutatásmódszertan: szociálpszichológia

10 • A TUDÁSROL

○ Külső kritériumok

Külső kritériumok

- ▶ levezethető elfogadott alapelvekből
- ▶ szerző magas státuszú
- ▶ elfogadja a tudományos közvélemény - ellenkezik azzal
- ▶ igazolja a status quót – meghökkenti a burzsoáziát
- ▶ a kutató bizonyos benne
- ▶ hasznos fontos problémáink megoldásában
- ▶ heurisztikus értéke van (újabb meglátásokra visz)
- ▶ levezetései kiállják az empirikus próbát

➤ PERSPEKTIVIZMUS

2006.08.29. 21
Kutatásmódszertan: szociálpszichológia

Példa perspektivista kutatásokra

A rendszerigazolás közvetítő tényezői

10 • PÉLDA

A rendszerigazolás közvetítő tényezői

▶ **Jost állítása dióhéjban:** a rendszer fenntartásában érdekelt kisebbség elfogadja a saját csoportjának előnytelen beállítását.

↳ *Mindig így van ez? Vannak-e olyan körülmények, mikor nem áll fenn a hipotézis?*

↳ *Mi közvetítheti ezt a hatást?*

- Hatalom, hierarchia legitimitása;
- status quót fenyegető helyzet;
- az igazságos világba vetett hit mint motiváció;
- a hamis tudat, mint téves reprezentáció;
- disszonanciacsökkentés;
- önértékelés stb.

2006.08.29. Kutatásmódszertan: szociálpszichológia 23

10 • PÉLDA

Perspektivista kutatások

↳ *Alakítsunk három csoportot!*

↳ *Nézzék meg ezeket a kutatási összefoglalókat!*

↳ *Melyiket nevezhetjük perspektivista kutatásnak, melyiket nem?*

↳ *Miért?*

▶ HÁZI FELADAT

2006.08.29. Kutatásmódszertan: szociálpszichológia 24
